

PLÁNOVANÉ RODIČOVSTVÍ V ROZVOJOVÝCH ZEMÍCH

Nela Hrušková, Michaela Klapková, Aneta Kovářová, Ema Výmolová

Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Katedra demografie a geodemografie

Připraveno na konferenci České demografické společnosti

Tento poster představuje možnosti plánovaného rodičovství a jeho aplikaci v rozvojových zemích světa. V rámci programů plánovaného rodičovství, které se cíleně snaží regulovat značný nárůst populace z posledních desetiletí, je možno vytvořit specificky modifikovaný projekt vhodný pro určité území. Z rozdílných kulturních, náboženských, politických a dalších poměrů obyvatelstva dané země je nutné vymezit konkrétní potřeby populace a zvolit vhodnou formu programu plánovaného rodičovství. Zaměřily jsme se na tři rozvojové země, ve kterých již byla úspěšně aplikována konkrétní strategie - na Indii, Bangladéš a Keňu. Navzdory rozdílným životním podmínkám a přístupům k plánovanému rodičovství v těchto zemích nově zjištěná data dokazují, že úspěchu je možné dosáhnout i v chudých oblastech. Výsledky dokládají snížení populačního růstu, ale i zkvalitnění životní úrovně obyvatel.

DEFINICE PLÁNOVANÉHO RODIČOVSTVÍ (PR)

Plánování rodiny pomáhá párům a jednotlivcům předvídat a dosáhnout požadovaného počtu dětí a ovlivnit jejich načasování. Toho je možno docílit použitím antikoncepčních metod a léčbou neplodnosti. Schopnost žen ovlivnit načasování a počet těhotenství má přímý vliv na její zdraví a pohodu, stejně jako na výsledek těhotenství.

Hlavním cílem PR je regulovat populační nárůst, ke kterému došlo především posledních desetiletích. S tímto problémem se potýkají hlavně rozvojové země a země se silnými náboženskými návyky. Společnou charakteristikou těchto zemí je vysoká úhrnná plodnost, z čehož plyne vysoký meziroční přirozený přírůstek.

Aplikace programu plánovaného rodičovství se liší v závislosti na mnoha faktorech, například:

- kulturním a náboženském prostředí
- politické vůli
- ekonomické situaci

Plánované rodičovství působí mimo jiné pozitivně i na zdraví matky a dítěte, pomáhá v prevenci HIV/AIDS a ke zlepšení socioekonomických podmínek (např. životní úroveň).

INDIE

V Indii, druhém nejlidnatějším státě na světě, byl pro aplikaci programu PR vybrán nejhustěji zalidněný indický stát Uttar Pradesh. Díky své výhodné poloze v Indoganžské nížině se v minulosti stal centrem kultury, vzdělání i náboženství, kterým je ve v naprosté většině hinduismus.

V letech 2004–2007 byl ve třech okresech státu Uttar Pradesh aplikován program Pragati, v rámci kterého bylo vyškoleny 3000 dobrovolníků z těchto okresů, kteří poskytovali služby PR, péče o matky a jejich děti, nutriční poradenství a také informace o možnostech odkladu dalších těhotenství. Projekt Pragati fungoval hlavně jako informační zdroj, na který se obracely ženy v případě potřeby.

Dobrovolníci poskytovali zdarma kondomy, pilulky a odkazovaly klientky do zdravotnických zařízení.

Výsledkem tohoto projektu byl více než dvojnásobný vzrůst případů používání antikoncepce a správných postupů při výživě dětí. Očkovanost dětí se zvýšila o více než 60 procent.

Vzhledem k úspěšnosti projektu Pragati se tento nový přístup rozhodla vláda Uttar Pradesh aplikovat na celý stát.

BANGLADÉŠ

Tento stát v jižní Asii patří k nejchudším a nejhustěji zalidněným zemím světa. Reprodukční chování populace zásadním způsobem ovlivňuje dominance islámu jako společenské i politické normy. Přirozený přírůstek v roce 2010 činil 1,6 %.

Pro aplikaci **projektu plánovaného rodičovství a zdravotních služeb** (Family Planning and Health Service Project – FPHSP) byla vybrána oblast Matlab, kde se nachází terénní výzkumná stanice Mezinárodního centra pro výzkum průjemových onemocnění (International Centre for Diarrhoeal Disease Research, Bangladesh – ICDDR, B). Matlab je vekovským regionem 35 mil jižně od Dhaky. Tato izolovaná a těžko dostupná oblast je křížovaná řekami, jejíž ramena od sebe oddělují shluky domácností a osady.

Služby FPHSP byly poskytovány již od roku 1977 a to v 70 vesnicích. Získaná data byla nadále porovnávána se 79 sousedními vesnicemi, kde se obyvatelstvu dostávalo pouze regulérní státní péče v oblasti této problematiky. Vybrané vesnice byly na počátku projektu co se týče sociálních, ekonomických a demografických charakteristik srovnatelné.

Osvěta byla šířena školenými místními mladými vdanými ženami, které poskytovaly informace o PR, metodách kontracepce, očkování a všeobecné zdravotní péči.

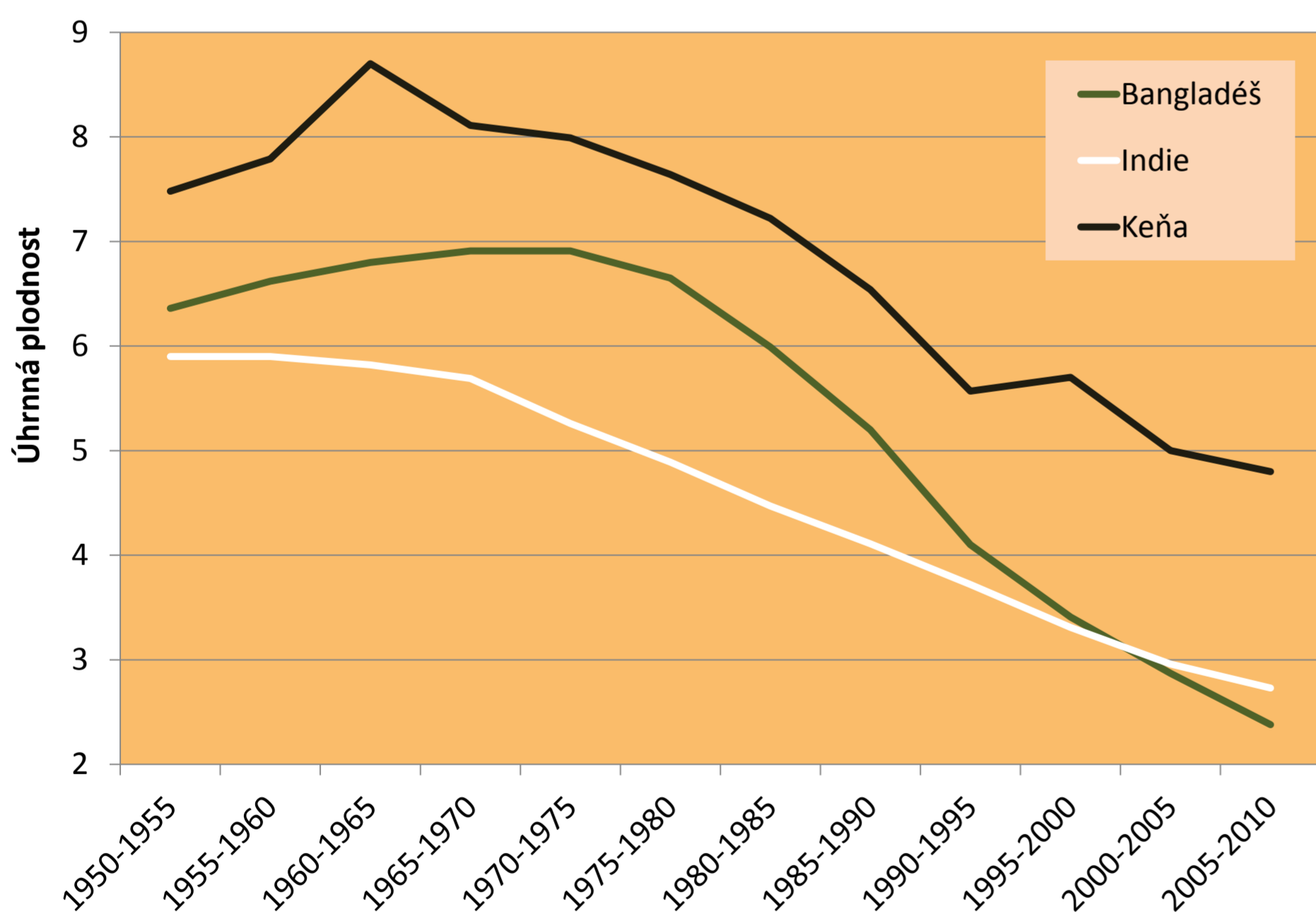
Projekt přinesl za více než 30 let působnosti několik pozitivních výsledků:

- snížení úhrnné plodnosti o 1 dítě (15% pokles fertility)
- prodloužení meziporodního intervalu mezi 2. a 3. dítětem (až o 9 měsíců delší než v sousedních vesnicích)
- následné zvýšení míry vzdělanosti i zvýšení průměrných příjmů
- zlepšení výživy u žen i u jejich dětí (založeno na BMI - Body Mass Index)
- zlepšení schopnosti zajistit si přístup k vodě

ZÁVĚR

Projekt FPHSP a další zmíněné programy plánovaného rodičovství dokazují, že je možné jejich prostřednictvím trvale zvýšit využívání moderní kontracepce a lze dosáhnout snížení fertility i v tradičních venkovských společnostech. Dále tyto programy dokazují důležitost specifických podmínek při aplikaci těchto programů jako je například náboženská a ekonomická situace daného regionu. Prostřednictvím programů PR lze snížením počtu dětí mimo jiné i zlepšit ekonomickou situaci rodin a možnosti vzdělání pro jednotlivé členy rodiny.

Úhrnná plodnost v Keni, Indii a Bangladéši v letech 1950–2010

Zdroj: <http://data.un.org/Data.aspx?d=PopDiv&f=variableID:54>

KEŇA

Keňa se nachází ve východní Africe a dlouhodobě se potýká s velkým populačním růstem. Přirozený přírůstek v této zemi v roce 2010 byl 2,3 %.

Cílem programu PR v Keni je zlepšení přístupu žen k mateřské péči a službám plánovaného rodičovství. Ministerstvo zdravotnictví v Keni zvolilo netradiční metodu, která je založena na prodeji voucherů (poukázek) na kvalitní zdravotní péči pro plánování rodiny a pro zdraví matek a dětí. Poukázky jsou poskytovány za ceny, které si mohou dovolit i nejchudší ženy.

•Vouchery jsou poskytovány ve dvou typech:

- voucher pro plánované rodičovství, cena 1,35 USD
- voucher pro bezpečné mateřství (před a po porodu), cena 2,70 USD

Výsledkem aplikace tohoto programu je redukce ekonomických bariér při přístupu ke zdravotní péči v oblasti PR, a také zvýšená poptávka po možnostech plánovaného rodičovství.